nio struktūros V dalis buvo po atidengtu XIX a. pabaiga–XX a. pradžia datuojamu grindiniu, todėl neatidengta. Grindinys žemėja ŠR kryptimi link Varnelės upės iki 1,4 m gylio. Akmenų grindinio fragmentas, vertinant stratigrafinę situaciją ir istorinius duomenis, yra datuojamas XVII a. I pusės laikotarpiu ir sietinas su iki katedros statybos buvusia vyskupų rezidencija. Žemiau grindinio rastas įžemis.

Trečioji informacijos grupė susijusi su buvusiais paviršiais. Kadangi tyrimai vykdyti palei dabartinio šventoriaus P, R ir Š ribas, remiantis surinkta archeologinių tyrimų medžiaga galima teigti, kad bažnyčios statybos metu XVII a. pabaigoje kalvelė, kurioje pastatyta bažnyčia, buvusi mažesnė. Taip pat rasti bent keli bažnyčios šventoriaus aikštelės tvarkybos etapai. Paskutinis etapas išplečiant, išlyginant ir pakeliant šventoriaus aikštelę iki 20 cm vykęs XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje. Ankstesnis šventoriaus aikštelės tvarkybos etapas sietinas su bažnyčios statybos laikotarpiu XVII a. pabaigoje–XVIII a. Taip pat rastas ir stratigrafiniuose pjūviuose atidengtas spėjamas pirminis žemės lygmuo. Remiantis šiuo pirminio žemės lygio aukščiu nustatyta, kad aukščiausia kalvelės vieta bažnyčios statybos laikotarpiu buvusi dabartinio šventoriaus centrinė ir P dalys. Šventoriaus PR dalyje pirminio žemės paviršiaus lygmuo staiga žemėja, o virš jo rasti storėjantys bent iki 1,7 m piltinio grunto sluoksniai. Įžemis P pusės centrinėje dalyje rastas tik apie 70 cm gylyje, o šioje šventoriaus dalyje įžemio paviršiaus lygmuo atidengtas jau tik 2,6 m gylyje. Šie duomenys atitiktų dr. J. Genio 1988–1989 m. vykdytų tyrimų už PV šventoriaus ribų duomenis – buvo rasti iki 2,1 m storio užpylimai ir užpiltos senosios upės vagos kranto linija.

Iš viso 2023 metais atliktų tyrimų metų surinkti ir ŽMA perduoti 253 XVI–XIX a. radiniai. Rastų kaulų antropologinę analizę atliko VU MF specialistai. Rasti iki tol nežinomi palaidojimai ir grindiniai Nekilnojamojo kultūros paveldo komisijos sprendimu įtraukti kaip naujos Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčios teritorijos vertingosios savybės.

The Churchyard of the Church of St. Peter and St. Paul in Varniai

Detailed and exploratory excavations were carried out along a proposed route for underground power cables on Birutės Street, M. Valančiaus Street, and Vytauto Street in Varniai (Telšiai district, W Lithuania; Fig. 1). Of the 10 test pits, only one revealed a cultural layer, with finds spanning the 16th–19th centuries. Detailed excavations in the churchyard of the Church of St. Peter and St. Paul comprised 8 trenches (122m^2). Previously unknown local burials dating to the late 17th–early 18th centuries were found. Two sections of cobblestone pavement were also unveiled in the SE part of the churchyard (Figs. 2–4): one dating to the late 19th–early 20th century; the second, associated with the episcopal residence that predates the church, to the 17th century.

Marius Petkus, Darius Balsas

Telšių Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios teritorija

2023 m. Telšiuose, sklype Šviesos g. 2, buvo atlikti detalieji tyrimai (1 pav.). Jie vykdyti šalia Telšių Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios, dar vadinamos Mažąja bažnyčia, kurią 1536 m. fundavo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovas Žygimantas Senasis (Butrimas A. *Telšių kraštas. Istorija, kultūra,*

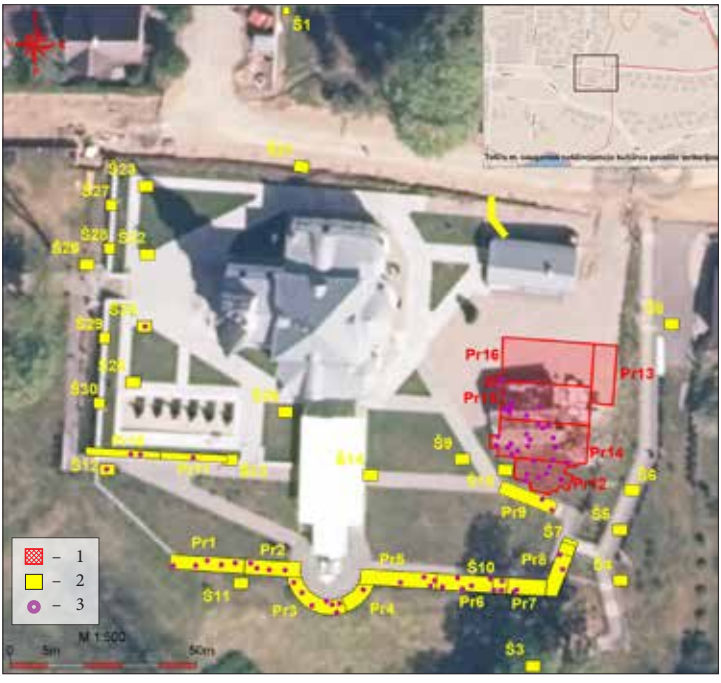

1 pav. Tyrimų situacijos planas: 1 – 2023 m. ištirtos perkasos; 2 – 2011, 2013 ir 2017 m. tyrimai; 3 – tyrimų metu aptikti kapai. D. Balso brėž.

Fig. 1. Area plan: 1 – trenches excavated in 2023; 2 – areas investigated in 2011, 2013, and 2017; 3 – identified graves.

meno paminklai. Vilnius, 2005). 1814 m. dėl blogos medinės bažnyčios būklės Rusijos imperijos valdininkai ją uždarė. Varnių seminarija 1815 m. pastatė laikiną bažnyčią, kuri buvo nugriauta 1836 m. Po 1863 m. sukilimo Vilniaus generalgubernatoriaus N. Muravjovo iniciatyva 1864–1867 m. kalvoje buvo pastatyta mūrinė vienbokštė Telšių Šv. Nikolajaus vardo cerkvė. 1918 m. Lietuvos Respublikai buvo grąžintas nusavintas Katalikų bažnyčios turtas. 1935 m. spalio 30 d. buvusioje cerkvėje įrengta bažnyčia pašventinta.

Telšių Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios teritorijoje anksčiau tyrimai vykdyti 2011, 2013 ir 2017 m. 2011 m. archeologinius tyrimus atliko B. Lisauskaitė. Šurfais ištirtas bendras 64 m^2 plotas, detaliai perkasomis tirtas 123,5 m^2 plotas. Tyrimų metu aptikti 45 įvairiai išlikę griautiniai kapai, jie datuoti XVI–XVIII a. (*ATL 2011 metais*, 2012, p. 321–325). 2013 m. D. Jazbutytė iki projektinio gylio ištyrė vieną 6,5 m^2 ploto perkasą. Perkasoje rasta XVII–XX a. keramikos fragmentų (*ATL 2013 metais*, 2014, p. 512). 2013 m. tyrimus pratęsė B. Lisauskaitė. Ištirtoje 14,4 m^2 dydžio perkasoje aptikta 5,4 m skersmens duobė su joje užkastais žmonių griaučiai iš suardytų kapų ir rasti du apardyti kapai (*ATL 2013 metais*, 2014, p. 512). 2017 m. B. Lisauskaitė šurfais ir perkasomis ištyrė 29 m^2 plotą. Perkasose rasti apardyti palaidojimai be įkapių (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 649; *LIIR*, f. 1, b. 9834).

2023 m. ištirtos 5 nuo 6x4 m iki 12x6 m dydžio perkasos su išpjovomis, bendrai ištirtas

249,2 m² plotas. Tyrimų vietos Š dalyje, perkasose 13, 15–16, iki 0,7–1 m gylio fiksuoti permaišyto dirvožemio su statybiniu laužu, medžių šaknimis, smėlio ir žvyro sluoksniai. Šie sluoksniai buvo supilti XXI a. niveliuojant šventoriaus paviršių ir statant tvorą. Giliau yra 0,5–1,2 m storio XX a. keliais etapais supiltas smėlingas rudas molis, kuris permaišytas su dirvožemiu ir kalkėmis. Sluoksnis storėja V–R kryptimi, į kalvos pašlaitę. Sluoksnyje rasta pavienių žmonių kaulų iš suardytų kapų. Supilti sluoksniai dengė juosvą, pilkšvą dirvožemį, kuris žymi senąjį kalvos paviršių. Dirvožemis PV tyrimų vietoje yra 50 cm gylyje, o į ŠR jis gilėja iki maždaug 1,5 m gylio. Dirvožemis buvo užpiltas XX a. tvarkant bažnyčios aplinką. Jo storis 20–40 cm. Po dirvožemiu, maždaug 1–1,9 m gylyje, atidengtas įžemis – gelsvas, rausvas priemolis arba moreninis raudonas molis su žvirgždu ir gargždu.

Tyrimų metu taip pat atidengtos įvairios įgilintos XX a. struktūros – duobės 1–6. Perkasoje 13, 0,8–1 m gylyje, atidengta 2,3 m gylio ir apie 2 m pločio kalkių duobė. Jos paviršius užpildytas XX a. pabaigos šiukšlėmis, o ties dugnu fiksuotas iki 60 cm storio kalkių sluoksnis ir po jomis suguldytos medinės lentos. Kalkių duobėje išdegtos kalkės buvo naudotos tvarkant bažnyčią. Perkasoje 16 atidengta antroji kalkių duobė. Ji yra 6,6x4,4 m dydžio, stačiakampio formos, jos paviršius fiksuotas apie 1,6 m gylyje. Užpildyta permaišytu pilku dirvožemiu su moliu, kalkėmis ir šiukšlėmis. Užpilde rasta buitinės keramikos šukių, viena iš jų yra lėkštės šukė su M. S. Kuznecovo porceliano ir fajanso fabriko ženklu ant dugno. Duobės gylis apie 50–80 cm, dugne likę kalkių. Po panaudojimo duobės ŠV ir PV kampuose buvo supilti žmonių kaulai iš suardytų kapų. Kapai buvo suardyti kasant duobę. Kalkių duobė turbūt iškasta ir išdegtos kalkės naudotos XX a. pradžioje, kai Šv. Nikolajaus cerkvė buvo rekonstruota į katalikų bažnyčią. Kalkių duobės ŠR dalis perkasta. Čia atidengta apie 5 m skers-

2 pav. Perkasoje 14 1,1–1,7 m gylyje atidengti kapai 62–66 iš ŠV. D. Balso nuotr.

Fig. 2. Graves 62–66 in trench 14, unearthed at depths of 1.1–1.7 m, viewed from the NW.

mens apskritimo formos, vėliau čia įkastos ir sunykusios medinės statinės duobė. Duobės kraštuose ir dugne rastas sunykusios medienos likučių. Duobės užpilde taip pat rasta XIX–XX a. pradžiai būdingų buitinės keramikos šukių ir 1649–1668 m. moneta.

Tyrimų vietos P dalyje, perkasose 12, 14–15, po velėna ir supiltiniais paviršiniais sluoksniais, fiksuotas supiltinis permaišytos raudono molio sluoksnis, vietomis maišytas su gelsvu smėliu arba priemoliu. Šio sluoksnio storis – 0,4–1,6 m, jis storėja iš ŠR į PV. Šis sluoksnis buvo suformuotas XVI a. viduryje–XIX a. viduryje kapinių įrengimo ir naudojimo metu. Įrengiant kapines buvo nuniveliuotas kalvos PR kraštas, vėliau šis sluoksnis buvo perkasinėtas kasant kapų duobes. XX a. II pusėje ir XXI a. šis sluoksnis su jame buvusiais kapais buvo perkasti tiesiant apšvietimo kabelius, statant sandėliuką. Kapinių sluoksnyje rasta pavienių žmonių kaulų, atidengti kapai ir jų duobės. Taip pat supiltiniame sluoksnyje rasta kaltinių vinių, vario lydinio medalikėlių iš suardytų kapų ir 1645–1654, 1736 m. monetų. Maždaug 1,1–1,9 m gylyje tyrimų vietos P dalyje atidengtas įžemis – smulkus gelsvas – balkšvas smėlis, vietomis rūdingas arba moreninis raudonas molis su žvirgždu ir gargždu.

Kapai tyrimų vietoje aptikti 0,6–1,9 m gylyje (2 pav.). Kapinėse laidota dviem lygiais – horizontais. Dėl šios priežasties dalis ankstyvesnių kapų buvo suardyti arba perkasti kasant duobes vėlyvesniems palaidojimams. Dalis kapų buvo suardyti tiesiant komunikacijas ir vykdant įvairius tvarkybos darbus. Ankstyvesni, XVI a. vidurio–XVII a., kapai koncentruojasi tyrimų vietos PV dalyje, supiltinio molio sluoksnyje, 0,6–1,1 m gylyje. Šių kapų duobės beveik neišryškėjo, nes užpiltos tuo pačiu permaišytu molio gruntu. Vėlyvesnių, XVIII–XIX a. vidurio, kapų duobės išryškėjo 1,2–1,9 m gylyje. Kapinėse

3 pav. Perkasose ir kapuose rasti radiniai: 1–2 – kryželiai, 3–5 – medalikėliai, 6 – 1736 m. moneta (Karolis VII, Bavarija, 1733–1737 m.). D. Balso nuotr.

Fig. 3. A selection of finds from the trenches and the graves: 1–2 – crucifixes; 3–5 – religious medals; 6 – a coin of Charles VII of Bavaria (1733–1737), minted in 1736.

turbūt buvo laidojama iki 1864–1867 m., kai kalvoje buvo pastatyta Šv. Nikolajaus cerkvė. Kapų duobės yra stačiakampio arba ovalios formos, užpildytos raudonu moliu, kuris permaišytas su dirvožemiu, gelsvu ir balkšvu smėliu arba priemoliu. Vietomis aplink palaikus yra išlikę medinių karstų kontūrai su geležinėmis vinimis. Karstai buvo lentiniai, sukalti vinimis, bet rankenų neaptikta. Duobių dydis – nuo 64x36 cm iki 2,79x2,03 m dydžio. Duobės į įžemį įkastos – 13–38 cm. Dauguma mirusiųjų laidoti po vieną, tačiau rasta ir grupinių ar šeimos kapų. Kape 57 buvo palaidoti 5 mirusieji, o kape 72 – du suaugusieji ir du vaikai, kurie paguldyti virš jų. Kapuose aptikti įvairaus amžiaus mirusiųjų palaikai – vaikų ir suaugu-

siųjų. Kapuose 63 ir 64 atidengti suaugusių palaikai, o tarp jų kojų arba šalia jų buvo paguldyti mažamečių vaikų palaikai. Beveik visi mirusieji orientuoti galvomis PV–ŠR kryptimi. Mirusieji guli ant nugaros, ištiestomis kojomis, rankos sulenktos ir sudėtos ant krūtinės arba ant dubens. Kapuose rasta pavienių įkapių: vario lydinio medalikėlių su lotyniškais įrašais, vario lydinio kryželiai su pavaizduotu nukryžiuotu Jėzumi Kristumi (3 pav.), kape 64 rastas dekoruoto drabužio fragmentas.

Kapuose aptikti įvairaus amžiaus, nuo 0–2 mėnesių iki per 60 m. amžiaus, nesuaugusių ir suaugusių individų palaikai. Iš suardytų kapų surinkti kaulai priklausė 15 individų palaikams, iš jų 9 nustatytas lytis arba amžius. Kapuose 63 ir 64 atidengti 18–20 ir per 50 m. moterų palaikai, tarp jų kojų arba šalia jų buvo paguldyti mažamečių (0 –2 ir 1–6 mėnesių amžiaus) vaikų palaikai. Kape 67 buvo skeletas su sifiliui būdingais pakitimais.

2023 m. tyrimų metu aptikti 0,4–1,6 m storio XVI a. vidurio–XIX a. vidurio supiltas permaišyto raudono molio sluoksnis, kuris buvo suformuotas kapinių naudojimo ir įrengimo metu, ir iki 2,3 m storio XX–XXI a. supiltiniai sluoksniai su įgilintomis struktūromis, juose rasta žmonių kaulų iš suardytų kapų. Perkasose aptiktas ir ištirtas 31 kapas, jie datuojami XVI a. viduriu–XIX a. viduriu. Tyrimų metu aptikti radiniai saugoti perduoti ŽMA.

The Grounds of the Church of the Assumption of the Blessed Virgin Mary into Heaven in Telšiai

In 2023, detailed excavations were carried out at 2 Šviesos Street in Telšiai (W Lithuania), comprising 5 trenches covering a total area of 249.2 m^2 (Fig. 1). The excavations revealed a mixed fill dating from the mid-16th to the mid-19th century, 0.4–1.6 m thick and composed of red clay, formed during the cemetery's construction and use period. Another recorded layer was composed of 20th- and 21st-century fill that measured up to 2.3 m in thickness and contained several features along with some human bones from disturbed graves. Thirty-one graves were found and examined, situated at a depth of 0.6–1.9 m and spanning the mid-16th to the mid-19th century (Fig. 2). The graves contained isolated grave goods: copper alloy religious medals with Latin inscriptions, copper alloy crucifixes, and a fragment of a decorated garment found in grave 64 (Fig. 3).

Tauras Poška

Šv. Augustino reguliariųjų atgailos kanauninkų vienuolyno Vilniuje kapinės

2023 m. atlikti detalieji tyrimai Užupio g. 26-1 Vilniuje. 2023 m. pradėjus Užupio g. 26 1 buto remonto darbus, nuėmus buvusias grindis aptikta pavienių žmonių kaulų iš suardytų palaidojimų. Apie tai buto savininkas pranešė policijai ir KPD teritoriniam skyriui. Kad būtų galima tęsti Užupio g. 26-1 remonto darbus, KPD nurodė, kad būtina atlikti detaliuosius tyrimus.

Anksčiau archeologiniai tyrimai vykdyti tiek pačiame Užupio g. 26 sklype, tiek sklypo aplinkoje. 2005 m. sklypo ŠV dalyje žvalgymus įrengiamo rūsio vietoje atliko T. Poška. Žvalgytas apie 120 m^2 plotas. Vertingo kultūrinio sluoksnio žvalgytoje vietoje neaptikta, archeologinių radinių nesurasta, aptikta žmonių kaulų iš suardytų palaidojimų, priklausiusių bent devyniems skirtingiems asmenims (*ATL 2005 metais*, 2006, p. 481). 2007 m. pastate Užupio g. 26 archeologinius tyrimus atliko